

Necati Cumalı

DILA
HANIM

KISA ÖYKÜLER

Kapak çalışması . 25 Temmuz

Arnavut Beyinin ölüsünü, gocuğu çizmeleriyle, vurulduğu gibi, üstü kapalı bir yaylıya sırt üstü yatırmışlar, battaniyesiyle örtmüşlerdi. Yaylının ön perdesi yağın kara karşı inikti. Gerisinden bakılınca, ölünün gövdesinin biçimini alan battaniyenin kabarıklıkları görünüyordu.

Yaylıya iki beygir koşulmuştu. Sağlam iki beygir daha yaylının gerisinde yedekteydi. Sürücü, sırtında çapraz vurulmuş mavzeri ile önde atların yanı sıra yürüyor, beyin çobanlarından iri yarı iki Gega (1), bütün silâhlarını kuşanmış, yedekteki beygirlerin gerisinden geliyorlardı. Onların ardında beyin kâhyası vardı. Yaylıya koşulu beygirlerin sağrıları yanısıra seğırtten koç büyüklüğünde bir çoban köpeği, sürekli tehlikelerden kavgalardan çatık-kara kalan yüzüyle yasına yas katıyordu bu yürüyüş kolunun.

Otlaktan çıktıkları sırada hava kuru soğuktu. Donmuş toprak yolda beygirler tırısyla yol alıyorlar, bir dizi tıkırtılar gıcırtilarla sürükleyip götürüyorlardı arkalarındaki sallantılı yaylıyı. Sürücü öndeki yerindeydi. Çobanlar yedek beygirlere binmişlerdi, kâhya da atına. Bir saat sonra Malinka Dağı eteklerinde yol bayıra vurduğu sırada soğuk kırıldı. Çok geçmeden kar başladı. Yolculuklarının ikinci saati dolarken, kar, beygirlerin toynaklarını aştı, izledikleri dağ yolunu örttü, yükseldikçe yükseldikçe kalınlaştı. Sürücü öne düşerek beygirlerin başını çekmeye başladı. Çobanlar, geride, karda açılan toynak izlerine, tekerlek izlerine uydurdular adımlarını. Kâhya karı zor söken atını yedeğine aldı. Yıllardır gidip geldikleri yolu, iki yanındaki ağaçların, kayaların, kar yüklü çalıların arasından seçerek ilerliyorlardı. Köpek, sık sık öne geçiyor, yolun kokusunu alıncaya kadar karı eşeliyordu.

Bey kuşluğa doğru vurulmuştu. Yaylıyı hazırlayıp yola çıktıklarında öğle olmamıştı henüz. Akşam inerken hâlâ akacakları dağın eteklerindeydiler.

Gemici fenerlerinden birini arabanın ok başına astılar. Öbürünü geride tentenin çemberine. Perleşevitsiya köyüne girdiklerinde gecenin karanlığı indirmişti. Fenerlerden yayılan sallantılı ışığın birer kulaç ötesinde birbirine karışın karaltılar yığınydılar artık. Karın, kararın ağaçların üstünde büyüyen gölgeleri biribiri üstüne yıkıla yıkıla yol alıyorlardı. Gerideki fenerin yaylının içine vuran

ışığı, tentede iki yana çalkalanıp duruyor, battaniyenin üstünde yer değiştirdikçe ölünün baş, kol, ayak çıkıntılarını karınlıktan çıkarıyordu. Mavzerle vurulmuş kan kokusu salın bir ölüydü götürdükleri. Evine ulaştırıp karısına teslim etmenin ölüye karşı yerine getirilecek son borçları olduğu inancındaydılar. Kurtların saldırışıydı tek korkuları. Perleşevitsiya'da durdular. Yolları üstündeki ilk Arnavut köyüydü. Geceyi köyde, beylerini tanıyan bir Arnavutun avlusunda, yaylının yanında sabaha kadar gözlerini kırpmadan, ölüyü bekleyerek geçirdiler. Sabah gün doğarken yine yoldaydılar.

İkinci gün yolculukları daha güç geçti. Kar beygirlerin dizlerini buluyordu. Sürücü ile iki çoban sık sık küreyerek yolu açtılar; hendeğe, çukura kayan tekerlekleri omuzlayıp kurtardılar. Dağı aştıklarında öğleyi bulmuştu. Kuzeyde göz alabildiğine uzayıp giden yaylalar karlar altındaydı. Çok uzaklarda Prespa, Ohri Gölleri, soluk mavi sularıyla göğün yere düşmüş birer parçası gibi yamanıyorlardı bu kar örtüsüne. Göllerin batısında, yine çok uzaklarda, karlar arasında bir avuç böcek gibi dağılmış pencere camlarının kapılarının kara kara lekeleri tek minaresiyle Bogradiç'i seçtiler.

Yaz aylarında olsa beş altı saatlik bir yoldu çıktıkları. Dağı aştıktan sonra çok çok bir saatlik bir yol kalırdı Bogradiç'e. Oysa, karlar altında, böyle minaresi, evlerinin pencereleriyle gördükleri beylerinin bucağına varmaları, kısa kış gününde akşam karanlığını buldu.

Yaylı konağın avlusunda durduğu zaman beyin bütün adamları, ellerinde fenerler, yanan çıralı odunlarla avludaydılar. Beyin halası, henüz kocaya varmamış iki kız kardeşi, yaşlı bir hizmetçi kadın, iki yanaşma ile küçük çocukları kucaklarında karıları, çocuklar, şaşkınlık içinde titreyorlardı yaylının sağında solunda. Ürkmüş geri çekilen bakışları, boşlukta aralık kalmış dudaklarıyla henüz dövünmekle, öfkelenip gürültü koparmak arasında kararsızdılar. Beyin karısı Dila Hanım yaylı avlunun ortasında durduktan sonra konaktan avluya çıkan kapıda göründü. Kalabalığın önüne geçti. Gözünden bir damla yaş akmadan karşıladı gelenleri. Adamlarına hiç bir şey sormadı. Kocasının ölüsünü konağa, odasına aldı. Yatağına yatırdı. Sabaha kadar başını bekledi. Ertesi gün, ölü toprağa verildikten sonra, Kâhyayı çağırttı, sordu.

Onların bölgesinde kışlar sert geçer, bütün otlakları kar örterdi. Malinka Dağının güney etekleri ise açıklıktı. O yakada Goriçka, Sarıgöl kar tutmazdı. Her yıl ekim başında oralarda kiraladıkları kışlık otlaklara inerdi sürüleri, nisanda Bogradiç'e dönerdi.

Aralık ortalamadaydılar. Sürüleri iki aydır Goriçka'daydı. Bir hafta önce çobanlarından bir haber geldi. Komşu otlak sahibi Rıza beyin adamları, bazı sınırlarda sürülerini geri çeviriyorlardı. Bey atına bindi. Yanında Kâhya ile gitti. O gidişin dönüşüydü bu.

Goriçkada kiraladıkları otlakların sahibi yıllardır Manastıra yerleşmiş bir mirasyedydi. Her yıl eylülde beş on gün için Goriçka'ya gelir, kâhyasından mısır buğday harmanlarının, sürülerinin yün süt celep gelirlerinin, hesaplarını alır; başını sonunu doğru dürüst bilmediği, her geçen yıl daha da karıştırdığı otlaklarının büyük bir bölümünü kiraya verir; Manastır, Selanik, İstanbul arasında geçen savruk yaşamına para yetiştiremediği yıllar bir iki tarla satar; gecelerini ya komşu beyleri rakı içmeye çağırıp ya onlara rakı içmeye giderek geçirir, denk düşürürse adamlarının körpe kızlarından gelinlerinden birini 3 5 gün konağına kapatır, yaz sonunu da tatlıya bağlayarak Manastıra döner, kaybolurdu.

Otlakların kira anlaşması, at gezintilerinde, çoklukla da çiftlikte, konağın önünde, sofranın kurulduğu asmanın altında rakı masası başında konuşulurdu. Manastırlı Bey, cebinin kaşındığı sırada, kolunu kaldırır, bazı tepeler, hendekler, dere yatakları, değirmenler gösterir, «işte bu gördüğün yerler» diye bağlardı sözünü. Eylülde, asmanın altında, kiraladığı otlakları böyle gösterdikten sonra dört yüz altınını almıştı Arnavut Beyinin. Daha o akşam ayrılmıştı Goriçka'dan. Arabayla Ekşisu istasyonuna gelirken Manastıra gideceğini söylüyordu, istasyonda daha önce gelen Selanik trenine bindi. Beklemenin can sıkıntısından kurtuldu.

Tapu senet sepet aranmazdı o dönemde. Beyler at üstünde çiftlik alır satar, rakı masasında tarla bağışlardı. Sözleri sözdü, tabancaları bellerindeydi. Anlaşmazlıklarda verilen sözün hesabı tabancayla sorulurdu.

Goriçkalı komşuları, arkasından, birlikte içilen rakıların, babalardan büyükbabalardan kalan anıların, derebeyler arasında kökleşmiş kapalı bir anlaşmanın hatırına, ellerinden geldiği kadar yoluna koymaya çalışırlardı Manastırlı Beyin bu gelişigüzel işlerini. Babadan dededen bey

doğanlar için bir ölçüye kadar hoş

karşılancak, alışılmış, olağan savsaklamalardı bunlar. Ama adam uzakta yaşadıkça yıldan yıla malının sınırlarını unutuyor, aldığıının sattığıının hesabını karıştıırıyordu. Bu yüzden her yıl komşularıyla kiracılarına bir yığın baş ağrısı bırakıyordu gerisinde.

Dila Hanımın sorduğu şey tekti Kâhyaya. Sadece kocasını kimin vurduğunu bilmek istiyordu.

Beyler görüşmüşler anlaşamamışlardı. Beyinin kiraladım dediği yere Rıza Bey benim demiş, Rıza Beyin benim dediği yeri Beyi kiraladım diye dayatmıştı. Bir gün sonra sürüleri o yere girince silâhlı çatışma çıkmıştı ikisinin adamları arasında. Çatışmaya mavzerleriyle beyler de katılmıştı. Bir çeyrek sonra Arnavut Beyi vurulunca ateş durmuştu.

Beyi kimin vurduğu açıkça bilinmiyordu. Daha ölüyü yaylaya taşırırken Rıza Beyin vurduğu söylenmeye başlandı. Düpedüz yakıştırmaydı bu. Beylerini vuranın bey olmasını uygun görmüşlerdi. Rıza Bey namlı atıcılardanđı. Bir kez adı geçtikten sonra, gerçek suçluyu araştırmalarını önleyen bir direnme duygusuna kapıldılar. Beylerini Rıza Beyin vurduğuna inanıp, kabullendiler.

Kâhya:

— Rıza Bey, dedi.

Dila Hanım on dört yaşında gelin olmuştu. Beyin yedi yıllık karısıydı. Çocuksuzdu henüz. Yalnız baş örtüsünün altından görüldüğu kadarıyla, sayısız örgülerini ensesinde topladığı sarı saçlarının mayıs çayırlarını hatırlatan ışıltısı açığa vuruyordu gençliğini tazeliğini. Her zamanki pembeliği çekilen yanakları solmuş, bakışları kararmıştı. Çizgilerinde donakalmış acısıyla, ne zaman, kimin elinden çıktığı kestirilmesi olanaksız bir yontuç gibiydi yüzü. Gözleri çakmaklandı.

— İşte o Rıza Beyi tutacaksınız, bana getireceksiniz..

Kâhya istenileni tam anlayamamıştı. Bekledi.

— Diri getireceksiniz!

Kıvılcım gibi çıkıyordu hanımın dudakları arasından her kelime. Açıklamasını tamamladı:

— Ben öldüreceğim onu! Kendim öldüreceğim..

Yine o dönemde, vurulan kocaların, kardeşlerin, öbür yakınların, ardından karakola gitmek kimsenin aklına gelmezdi.

Ölenin yakınları silâhla sorarlardı ölülerinin hesabını. Dila Hanım kurala uyuyordu.

Kâhya, kendisinden en az on parmak boylu, o oranda da enli Rıza Beyi gözünün önüne getirdi. Çevikliğini, atıcılığını, tabancasız gezmediğini, adamlarını hesaba kattı. Olur diyemiyordu.

Dila Hanım:

— Bu hizmetin karşılığı ayrı dedi. Sürülerimin yarısı Rıza Beyi diri getirenin.. Kâhya silkindi:

— Sürülerin yarısı mı?

Bir beylik bağışlamaktı hanımının dediği. Kuzey Arnavutluğun belki de bütün Makedonyanın en büyük sürüsüydü Kâhyası olduğu sürü. Dila Hanım, bey kızıydı. Altı yüz koyun çeyiz getirmişti kocasına. Şimdi aşağıda, Goriçka'daki kiralık otlakta, yayılan koyunların sayısı bin beş yüzü buluyordu. Ayrıca ellisi hergele, yüz otuz büyük baş hayvan vardı.

Dila Hanım, yere değen uzun eteklerini kunduralarının ucuna doğru çekti. Oda kapısına bakarak konuşmanın bittiğini hatırlattı:

— Yarısını! Ama diri olarak, sağ olarak!. Rıza Beyi karşımda böyle senin gibi diri göreceğim. Dostumun düşmanımın önünde kendim öldüreceğim, ister kendin tut getir, ister tuttur getir. Sözüm söz. Sürülerimin yarısı Rıza Beyi diri getirenin. Rıza Beyi yakalamak için her ne yaparsan bana sık sık haber getir. Beni merakta bırakma...

Kış geçti. Eriyen karlarla taşan dereler, çay yatakları aka aka incelip yatıştılar. Dila Hanımın sürüleri Goriçka'dan Bogradiçe döndü. Hanım verdiği sözde duruyor, sabırsızlanıyor, kâhyası ile adamları Rıza Beyi bir türlü yakalayamıyordu.

Kâhya hırslıydı. Rıza Beyi yakalayıp hanımının yarı sürüsünü ele geçirmek umuduna kaptırmıştı kendini. Rıza Beyin ardına adamlar koymuş, çiftliğinden, Goriçka'dan ayrılacağı uzaklaşacağı günleri gözetliyordu.

Rıza Bey henüz ne Dila Hanımı tanıyordu, ne kendisini yakalayıp getireceklere vereceği ödülünden, ne de niyetinden haberliydi. Kış boyu hiç değiştirmeden eski yaşayışını sürdürdü. Dostluğa, söze sohbe düşküdü. Goriçkaya üç dört saat çeken geniş bir çevre içinde kalan çoğu köyler kasabalarda sevdiği dostları vardı. Aralarında atla arabayla gider gelirlerdi. Bu yolculuklar ister kısa ister uzun sürsün, yemek içmek, sofraya başı

sohbetleri geceyarılarından önce bitmez, konukların geceyi gittiği evlerde geçirmesi olağan sayılırdı.

Rıza Beye o kış yine çok konuk geldi. Gelenler çoğunlukla eski tanıdıkları, yakın dostlarıydı. Ama, konukseverliğini, sözünün sohbetinin doyulmazlığını duydukları için hiç tanımadığı beylerin de kapısını çaldığı oluyordu. Rıza Bey onları da yakın dostları gibi, hattâ yeni olduklarından, değişik bir sevinçle karşılardı. Öğlenden kurulan sofralar, yine birbiri ardından gelen yemekler, hamur tatlıları, meyvelerle geceyarısına kadar uzadı, gelen yabancı gece selâmlıkta konuk edildi.

Rıza Bey o kış, Sarıgöl, Zeleniç, Kaylar, Peteskadaki dostlarına, onbeş yirmi günde bir de Ekşisu'dan trene binip Florina'ya, kızkardeşini, eniştesini, yeğenlerini görmeye gitti. Dila Hanımın kâhyası bu gidiş gelişlerin tümünü gününde haber aldı. Aldığı haberler beklediğine

uygun düşmedi. Goriçka ile Rıza Beyin gidip geldiği bu yerlerin arası hep düzlüktü. Neresinden bakılsa bütün ova bir uçtan bir uca görülürdü. Ayrıca yol işlekti. Gizlenmeye, pusu kurmaya elverişli değildi.

Sonunda ilk kez yaz başlarında bir gün Kâhyanın beklediği gibi bir haber geldi. Rıza Bey atla Florina'ya, eniştesine gitmişti.

Bir ya da iki gece kalıp dönecekti.

Kâhya, haberi getiren Gegayı geri saldı. Hemen yol hazırlıklarını tamamladı. Hanımını gördü. Yola çıkacağını, kısmetse dönüşünde, kolları bağlı Rıza Beyle birlikte karşısında olacağını söyledi. Dila Hanım verdiği sözü bir kez daha yineledi. Üstelik kocasının ölümünden beri doğan kuzular, buzağılar, tayların da hesaba katılacağını açıkladı.

Arnavut Beyinin ölümü üstünden altı ay geçmişti. Arnavut Beyinin ölüsünü getirdikleri yaylı ile yola çıktılar. Kâhya yine atlıydı. İriyarı iki Gega yaylıya binmişlerdi. Sürücü yerindeydi. Yolculukları yeşillikler arasındaki dağ yolunda rahat geçti. Üç saat sonra, Florina ile Goriçka yolu üzerindeki Gölünç köyünde, Hayrettin Ağanın selâmlığı önünde durdular.

Gölünç Malarika Dağı yamaçlarında çoğunluğu Arnavut ile Türk, biraz da Rum karışık üç yüz hanelik bir köydü. Hanı yoktu. Köyde geceleme zorunda kalan hatırlı kimseler, kendi yakınları tanıdıkları yoksa Hayrettin Ağaya konuk olurlardı.

Hayrettin Ağanın, ara duvarları ortak, birbirine bitişik iki evi vardı. Poyraza bakan ev üç oda daha küçüktü. Selâmlık olarak kullanılırdı. Güneye bakan evde Hayrettin Ağa kendi otururdu iki evin avluları ayırırdı. Önlerinde kalırdı.

Kâhya, Ağayı ölen beyin döneminden tanırdı. Bir teneke beyaz bir kelle kaşar peyniri ile iki kuzu hediye getirmişti. Hediyelerini verdi. Ağanın kahvesini içti. Sürülerinden hırsızlık olduğunu yakınlarda çalanları arayacaklarını söyledi. Bir ya da iki gece selâmlığında kalmalarına izin istedi. Konuşmayı uzatmadan kalktı.

Bineğini, yaylının beygirlerini selâmlığın ahırına çektiler. Yaylıyı avluda bıraktılar. Köye çıkıp, Bogradiç'e Rıza Beyin haberini getiren Gegayı buldular. Adamdan Rıza Beyin henüz Florina'dan geri dönmediğini öğrendiler. Gölünçten ayrılarak Florina yolunu tuttular.

Gölünç'ün dışında yol ikiye ayrıldı. Bir yol yukarıdan dağın yamacını dolanarak gidiyor, öbürü aşağıda geniş koyağın tabanında kalan köylere iniyordu.

Yarım saat kadar yürüdüler. Koyakta, dipte kalan Negovan köyü üstünden geçtiler. Bir yarım saat daha yürüdüler. Sağlarında koyak iyice derinleşti.

Sık pırnallıklar, erguvan defne, alıç kümeleri yer yer yolu boğuyor, dallara, birbirine karışan sürgünlere sürünerek birerlikolda ilerliyorlardı. Arada bu karışık bitki yığınları arasından sıyrıldıkça, sağlarını, bir kaç adım ötede çatlaklarından yanlamasına yaban incirleri, çamlar fişkiran, aşağıya dikine inen büyük kayalıklar kestiğini görüyorlardı.

İki yandaki çalılıkların birbirine girdiği yolun yüksekçe bir yerinde durdular. Dağ önlerinde dönüyor, Florina'dan gelen, aşağıda koyağın dibinde akan çay yatağını izleyen Negovan yolu ile üstünde oldukları kestirme Goriçka yolu, bir kurşun atımı ötelere kadar gözleri önünde kalıyordu.

Yolu bıraktılar. Bayırdaki gürgenlerin altında, yüzleri Florina'dan gelen yollara dönük oturdular, beklemeye başladılar. Böyle bekleye bekleye bir tabaka tütünü boşaltacak kadar cigara sarıp içtiler. Bir ara acıkıp yanlarında getirdikleri ekme peyniri yediler. Beklemeleri üç saate yakın sürdü. Bu üç saat içinde önlerinden, beygiri ardında bir oduncu geçti. Pırnallıkların gerisinde kalıyorlardı. Adam onları görmedi. İki yandaki sık dalları

sürgünleri hışırdatarak yol açan beygirinin gerisinde uzaklaştı. Aşağıda Negovan yolu daha işlekti. Onlar yine de Rıza Beyin tuttukları yoldan geleceğini hesaplıyordular. Sonunda yanılmadılar. Rıza Bey al bir at üstünde dağ yolunu döndü. Arada bir omuzlarına kadar pırnallıklar arasında gözden kaybolup, açıklıklarda atının toynaklarına kadar boy vererek kendilerine doğru yaklaşımaya başladı. Dört Gega yola indiler. İki sağda, dik yarın bitimini örten erguvanların, ikisi soldaki pırnallıkların gerisine sindiler.

Rıza Bey Florina'ya her zaman Ekşisudan trene binerek giderdi. Atı, ayağına çabuk, sağlam hayvandı. Goriçka ile Ekşisu'nun arası hemen hemen dağ yoluna eşitti. Atla çok çok iki, iki buçuk saat çekerdi, Üstelik Ekşisudan Florina'ya bir saatlik bir tren yolculuğu yapması gerekirdi. Fakat hem her yolculukta Ekşisu'da görülecek bazı işleri çıkardı, hem de yol, dağların komiteciler, kanun kaçakları ile dolu olduğu o dönemde, daha güvenliydi.

Bu yolculuğunda yine önleyemediği eski bir hevese kapıldı, ilk yazdı. Sağlıklı her insanın kanının kaynadığı günlerdi. Yola çıkmadan önce dağ havasını özlediğini duydu. Katırtırnakları erguvanlar açmıştı. Dağ yolu, şimdi, sarı çiğdemler, pamukçuklar, daha sayısız yayla çiçekleri ile renk renk, kekiklerin, kedi nanelerinin kokularıyla soluk alınmasına doyulmaz tazelikteydi. İlk gençliğinden beri yılda bir kez olsun dayanamaz atla geçerdi o yoldan.

Gidişte de dönüşte de yolculuğundan mutluydu. Komitecileri, kanun kaçaklarını unutmuş, gözleri önünde açılan doğanın dirilişine, yeniden doğuşuna gülümsüyordu. Kâhya ile adamlarının pususuna böyle her türlü kuşkulardan uzak olduğu bir ruh durumunda düştü. Atı, pusuya girerken irkildi, kulaklarını dikti, burun kanatlarını bütün genişliğiyle açarak duraladı. Atının uyarısına aldırmadı. Topuklarıyla yol verdi hayvana. Dört Gega erguvanların pırnalların gerisinden fırladılar. Silâhına davranmasına sıra kalmadı, ikisi sağını ikisi solunu sardı.

At ürktü. Hızla üç beş adım geri kaçtı. Dizgini Gegalardan birinin elindeydi, tartıyordu. At bu kez hızla öne atıldı. Dizginini Gega'nın elinden kurtardı ama, gerideki Gegalara Rıza Beyi kucakladılar, eğerin üstünden aşağıya aldılar. At arada kalmıştı Kâhya ile dizginini yakalayan Gega önünde, Rıza Beyi yakalayan çoban Gegalardan biri ile sürücü gerisindeydiler. Yol öylesine dardı

ki iki kişinin yanyana gelmesi olanaksızdı. Dizgine asılan çoban, pırnal dalları arasında dengesini yitirmiş yıkılmıştı. Kâhya geridekilere ulaşmak istiyor, önünde sağa sola atılan ürkmüş attan geçit bulamıyordu. Rıza Bey kırkbeşini bulmuş da olsa gençliğini koruyordu. Güçlü

kuvvetli erkekti. Silkindi. Pırnalların da yardımıyla iki Gegayı iki yanına devirdi. Kendini devirdiği Gegaların gerisine attı. Kâhya ile öndeki çoban atını geçip yaklaştırmaya çalışıyorlardı henüz. Devirdiği çoban Gegaların ikisini de önüne almıştı. Yakın olanı doğruldu, saldırıya geçmek istedi.

Teke tektiller şimdi. Rıza Bey adamı tekme yumruk arkasındaki arkadaşlarının üstüne yıktı. O kargaşada Kâhyanın tabancasına el attığını gördü. Kendisi tabanca çekmek için geç kalmıştı. Daha uzun düşünmedi. Erguvanların gerisine kaçtı. Kâhyanın ilk kurşunu omuzu üstünden geçip giderken kendini yardan aşağıya, boşluğa bıraktı. Yedi sekiz kulaç kadar boşlukta aktıktan sonra, kayalar arasından yanlama boy atmış bir çamın uç dalına takıldı. Dala sarılmak istedi. Sarıldı da. Fakat dal hızla düşen ağırlığı altında, esnedi, çatırdadı, ağacın gövdesine bitiştiği yerden kırılarak sarkmaya başladı. Dalı elinden bırakmadı. Üç kulaç uzunluğundaki dal sarktıkça sarktı, düşeyine kadar indi. Rıza Bey, bir süre dalın ucunda boşlukta sallandı kaldı. Dalın yavaş yavaş gövdesinden koptuğunu duyuyordu. Telâşa kapılmadan kayaların inişine yaklaşmak istedi. Bacağı erişmedi.

Sonunda gövdesinden kopan dalla birlikte aşağılara aktı. Altında yere vuran dal ellerinden kurtuldu. Dal bir yana kendi bir yana düşüp kaldılar.

Düştüğü yerden yukarılara baktı. Boğuştuğu yer şöyle böyle yirmi otuz kulaç yükseklikteydi. Gegaların kayaların kıyısından eğilip kendisini arandıklarını gördü. O uzaklıktan tabanca ile vurulması güçtü. Ateş edebilirlerdi yine de. Kımlıtsız kalmayı, ölmüş görünmeyi seçti. Henüz bacakları üstünde doğrula-bileceğine güveni yoktu.

Gövdesini dinledi. Şaşılacak şey! Belli bir yerinde kırık çıkık acısı yoktu. Gövdesini bütünüyle saran bir ağrıydı duyduğu. Soluğu düzgündü. Kolları bacakları sağladı. İlk korkusu geçince, üstüne düştüğü toprağın yumuşaklığını ayırdetti. Çay yatağı kıyısındaydı. Bir ay önce çekilen suların bıraktığı milli toprak üstünde yatıyordu. Bir daha yukarılara baktı. Gegalar yarın kıyısından çekilmişlerdi.

Belki de bir yol bulup inebilirler, kendisini yoklamaya yakalamaya gelebilirlerdi. Kalkmaya yeltenince kollarının bacaklarının hiç güçlük çıkarmadığını gördü içini bir sevinçtir sardı. Ayağa kalktı. Kayaların dibinden dibinden Negovana doğru yürüdü.

Kâhya ile adamları, Rıza Beyin yardan nasıl düştüğünü görmemişlerdi. Baktıkları yükseklikten, aşağıda düşüp de kaldığı yerin diz boyu mil tutmuş olduğunu kestiremezlerdi. Öldüğü sonucuna vardılar. Hesapta olmayan bu durum onları adam öldürenlerin şaşkınlığına düşürdü. Ne yapacaklarına birden karar veremediler. Sürücü, aşağıya dereye inip, ölüyü kaçırmalarını önerdi. Çobanlar dereye incek yol bulmak için bakınmaya başladılar. Kâhya, uzakta, Negovana doğru gelen bir öküz arabasını gösterdi. Oyalanırlarsa görülüp yakalanabilirlerdi, iyisi mi kaçmayı, Gölünçe dönmeyi doğru buldular. Gelişlerinden daha çabuk adımlarla yola çıktılar.

Gölünç gerisindeki dağlar üzerinde gün kavuşurken Hayrettin Ağamın selâmlığına vardılar. Heybelerinde yiyecek getirmişlerdi. Akşam sofrasını hazırlarlarken Hayrettin Ağamın aylıkçısı bir tencere etli kuru fasulye ile bir tencere pirinç pilâvı bir sahan da biber turşusu getirdi.

Rıza Beyin atı, Gegaların önünden bir süre başıboş bir tırıs kaldırdı. Bir iki dakika koşuyor, sonra ancak atlara özgü bir sezgi ile binicisinin düştüğü dere boşluğu kıyısında duruyor, aşağılara doğru kişniyor, iniş yolu aramıyor, bulamayınca sinirleniyor, daha hızlı bir koşu kaldırıyordu. Sonunda Negovana yaklaşıncı, bir çam korusu içinden aşağıya inen bir keçi yolu buldu. Yola daldı. Yolun çay yatağına kavuştuğı yere gelince durdu, boynunu dikti, iki yanını arandı, gerilerden hafifçe topallayarak Negovana doğru gelen binicisini görmekte gecikmedi. Kişneyerek kentere kalktı. Binicisini karşıladı. Başını omuzlarına göğsüne sürüp, dizginini kavrayan ellerini yüzünü kokladı. Önünde bel verip, ağrılar, sızılar içindeki binicisinin binmesini kolaylaştırdı.

Rıza Bey, Negovanda dostlarından Bakkal Manol'un dükkânı önünde atından indi. Niyeti geceyi Manol'un evinde geçirmekti. Kırk yılın başı gün kavuşurken Rıza Beyi köyünde gören Manol'un gece ağırlamadan yola bırakması olacak şey değildi. Adam, sevinçten konuğunu nasıl karşılayıp nereye oturacağını şaşırmişti.

Rıza Bey, başından geçenleri hemen anlatmadı. Florinadaki eniştesine bir kaç satırla olayı özetledi, tehlikede olduğunu, candarma komutanına haber vermesini yazdı. Zarfladı. Manol, ertesi sabah erkenden Florina'ya gidecek birine vererek tezkereyi göndermeyi üstüne aldı.

Az sonra Manol'un kahvesini içerken Rıza Bey, gece Negovanda kalma kararını değiştirdi. Gegalar düştüğü yeri görmüşlerdi. Ardından dereye inmişlerse, milli toprak üstünde ayak izlerini sürerek Negovanda kaldığını anlayacaklardı. Gölünç Köyünde yakın dostu Hayrettin Ağanın selâmlığında daha güven altında olacağını düşündü. Ertesi gün Florina'dan kendisini korumaya gelecek candarmaları Hayrettin Ağanın evinde bekleyecekti. Manola düşmanlarının ardına düştüğünü kaçmak zorunda olduğunu, candarmalar, ya da akrabaları kendisini soracak olurlarsa Hayrettin Ağanın adresini vermesini söyledi. Kahvesini bitirir bitirmez daha çok oyalanmayı tehlikeli görerek atına atladı.

Gölünçte haremın avlu kapısı önünde atından indiği sırada, iyi bir rastlantıyla, Hayrettin Ağa, oğlu ile avludaydı. Dışarda bir atın durduğunu anlayınca oğluna «bak bakalım gelen kim?» dedi. Açılan kapı aralığından Rıza Beyi görünce, bir sevinç kapıya atıldı.

Birlikte avluya geçtiler. Rıza Beyin atını haremın ahırına çektiler, ilk karşılama sözleri ardından Hayrettin Ağa «Kısmetine selâmlık dolu, dedi, konuklar var...» Rıza Bey, meraklı görünmeyi ev sahibinin özel yaşayışına burun sokmak saydığı için konukların kim olduğunu sormadı. Ağa, yine de «ya bancılar, tanımazsın» diye sürdürdü konuşmasını «kusura bakmazsan, rahatsız olmazsan, bu gece bu tarafta kalacaksın...»

Hareme geçtiler. Kahveler içildi. Az sonra sofanın ortasına sofrı kuruldu. Evin kadınları mutfak yanında bir odada yemeklerini yediler. Rıza Beyle Hayrettin Ağanın muhabbeti gece yarısına kadar sürdü. Rıza Bey, arada bir dizini kolunu oğuyor Negovan yakınlarında attan düştüğünü söylüyordu. Onlar konudan konuya geçerlerken, duvarın öte yanında selâmlıktan, karışık sesler, gürültülü konuşmalar geliyor, Hayrettin Ağa arada bir «Selâmlıktakiler...» «Ne de olsa kalabalıklar...» «Dağ köylüleri, usul erkân bilmezler...» gibi açıklamalarda bulunuyordu.

Gece yarısında yattılar. Rıza Beye sofa üstündeki odada yatak hazırlanmıştı. Oda kapısını

kapatınca duvarın öte yanından gelen

yemekteki gürültülerin horultuya çevrildiğini duydu. Her yanı ağırlar sızılar içindeydi. Yorgundu. Horultulara kulak asmadan uyudu.

Kâhya ile adamları, Rıza Beyi, yardan düştüğü yerde ölü bıraktıkları kanısındaydılar. Hanımının yarı sürüsünü ele geçirmek umudunu yitiren Kâhya, en yakınlarından biri ölmüş kadar üzgündü. Bir yandan da yakalanmaktan korkuyordu. Kurtuluşu erkenden yola çıkmakta buldu. Ayrılırlarken Gölünçte adamı olan Gegayı çağırttı. Rıza Beyin ölüsü üstüne öğreneceklerini ertesi gün Bogradiç'e gelip kendisine ulaştırmasını söyledi.

Gölünçlü onları uğurlarken, bir ara gece rahat uyuyup uyumadıklarını sormuştu. Kâhya «Akşamdan iyi uyudum, sabaha iki saat kala uyandım. Bitişikten inilteler geliyordu. Bir daha uyutmadı. Hayrettin Ağanın yakınlarından acaba kim hasta?» dedi. Gölünçlü Gega «Hanesi kalabalık. Yaşlılar var. Karısının kendisinin anası babası sağ, hangisi bilemem ki?» karşılığını verdi.

Sabah kahvelerini içerlerken bu kez Hayrettin Ağa konuğunun gece rahat edip etmediğini öğrenmek istedi. Rıza Bey «Yatar yatmaz uyumuştum, dedi, bitişikteki daha ortalık karanlıkken kalktılar. Çok gürültü ettiler. Onların gürültüsü ile uyandım, onlar gittikten sonra rahat uyudum.» Gürültü edenlerin kim olduğunu yine de merak etmiyordu.

Onlar sabah kahvelerini bitirmeden Hayrettin Ağanın oğlu, Florina'dan gelen bir onbaşının Rıza Beyi aradığını haber verdi.

Rıza Bey, az sonra, bir gün önce yolunu kesen dört Gega'yı candarma onbaşısına tanımlamaya çalışırken, Hayrettin Ağa meraklandıkça meraklandı. Çok geçmeden sorguyu ele aldı.

«Dört Gega mı dedin a be Rıza Bey?»

«Dört Gega...»

«Konuşmaları Arnavutça mıydı?»

«Arnavutça?»

«İkisi iri yarı, ikisi orta boylu...?»

«Dediğin gibi?»

«Orta boylulardan biri çizmeli düzgün kılıklı?»

«Öyleydi?...»

«Öbür orta boylu ile ötekiler çoban kılıklı, poturlu, çarıklı?...»

Rıza Bey, sözle karşılık vermeyi kesmiş, sadece başıyla doğruluyor bu soruların altından ne

çıkacağıını bekliyordu.

Hayrettin Ağa dövünmeye başladı:

«Tuh, tuh, tuh...»

«Ne var ne oldu be Hayrettin Ağa?»

«Daha ne olsun istersin be Rıza Beyim? Çizmeli si kara kaşlı kara gözlü, öbürleri sarı tüylü gök gözlü müydü?»

«Ne olacak?»

Hayrettin Ağa durmadan el diz dövüyor, yakınıyordu :

«Tüh tüh tüh...»

«Ne biliyorsun be Hayrettin Ağa, ne dövünüyorsun söylese ne?»

«Nasıl dövünmeyeyim be Rıza Beyim? Nasıl bilmeyeyim? Dün gece gelir gelmez ne demedin bana başına gelenleri? Dün gece o dört Geganın dördü de selâmlığımda kaldı, ekmeğimi yedi!» Bir yandan başıyla selâmlığı gösteriyordu «Bütün gece, aramızda te bu tek duvar, bitişik odalarda yattınız. Ah bileydin senin düşmanın olduklarını... Tüh tüh tüh...»

Rıza Bey, dünkü boğuşmalarını, yardan aşağıya uçuşunu hatırladı. Dört Geganın, Hayrettin Ağanın başıyla gösterdiği incecik duvarı geçip üstüne üstüne geldiklerini görür gibi oldu. Sırtı ürperdi.

«Boşuna dövünürsün be Hayrettin Ağa dedi. Bana Azrailin oyunu bu! Azrailin şakası. Canı sıkılırsa demek Azrail bu türlü eğlenir insanla...»

Kâhya, Bogradiçe dönünce olanları hanımına anlattı. Dinledikleri Dilâ Hanımın canını sıkıttı. Sürülerinin yarısı elinden gitmiş gitmemiş umursamıyordu. Onun istediği Rıza Beyi diri ele geçirmek, bunca yıllık beylik onuruna yaraşacağı gibi kocasının öcünü almaktı.

«Demek dört kişi, dört koca Gega, orta yaşlı bir Makedonyalının hakkından gelemediniz, kolunu bacağı zaptedemediniz.» dedi. «Yazık size!» Rıza Beyi tutup getiremediklerine göre kâhya ile adamlarına hiç bir şey vermek zorunda değildi. Yine de cömert davrandı. «Ama Allah için çok uğraşmışsınız. Adam epeyi kök söktürmüş size. Bu gayretinizin altında kalmam» , diyerek birer kısrak bağışladı Kâhya ile adamlarına.

Ertesi gün Gölünçten gelen haberciden Rıza Beyin yaşadığını öğrendiler. Haber kendi açılardan Dilâ Hanımla Kâhyanın umutlarını tazeledi. Kâhya yine zengin olabilir, Dilâ, onuruna

yaraşacak gibi ölen kocasının öcünü alabilirdi. Kâhya eskisi gibi Rıza Beyin yaşayışını izletmeye, pusuya düşürebileceği günü kollamaya başladı.

Yaz geçti, göz, başında sürüler, o yıl Sarıgl'de kiraladıkları otlaklara indi. Gorikaya komşuydular. Kâhya, günü gününe Rıza Beyin haberlerini alıyordu. Aldığı haberleri değerlendirmekte sabırlı davrandı. Niyeti bu kez Rıza Beyi sağlam ele geçirmek, pusuya düşürdükten sonra bir daha kaırmamaktı.

Kış ortalarında bir gün Rıza Beyin Kastorya'ya gittiğini öğrendi. Sık sık geçtikleri, bir yıl önce beyin ölüsünü Goriçka'dan Bogradiçe gtrdkleri o yolu iyi bilirdi. Rıza Beyi yakalama plnını yola göre hazırladı.

Yazdan beri çobanları arasına yeni iki Gega katılmıştı. Adamlar iyi nişancıydılar. Kurda kuşa neye atsalar vuruyorlardı. Sürücüye yaylıyı koşturdu. Nişancı iki Gega'yı yaylıya bindirip kendisi atına bindi. Yanları sıra her zamanki iri oban köpeği ile yola ıktılar.

Kastorya yolu da daha önce pusu kurdukları Florina yolu gibi dağlıktı. Malinka Dağı eteklerini dolanırdı. Dağın ıssız bir yerinde, bayırda, yoldan yüz elli adım kadar içerde, küçük bir Ortodoks manastırı vardı. Pencereleeri yolun bütün görünüşünü kapsardı. Manastırdaki keşişin para canlısı olduğu, gözünü doyuran kanun kaçaklarına, komitecilere yataklık ettiği söylenirdi. Keşişe hediye olarak iki kuzu, bir kelle kaşar peyniri götürüyordu.

Yoldan ayrılıp Manastıra sapmadan önce nişancıları indirdi. Yolun kıyısında pusuya yatırdı. Yaylıyı manastıra çektirdi. Manastırın gerisindeki şaraplık bağını belleyen keşişi buldu. Hediyelerini verdi. Sürücü ile birlikte manastırda konakladı.

Pusudaki Gega'lar vuracakları adamı tanımıyorlardı. Kâhya ikisine de kuzularıyla birlikte onar koyun vaad etmişti. Kastorya yönünden gelecek bir al atlıının yolunu bekliyorlardı. Kâhya, yukarıda manastırın pencerelerinden yolu gözleyecek, dediği al atlı görününce ıslık akacak, ardından el sallayarak işaretlerini tamamlayacaklar hazır olduklarını bildireceklerdi birbirlerine.

Kendilerinden istediği işe göre oldukça yüksek sayılırdı Kâhyanın vereceği cret. Alt yanı adam öldürmek yoktu anlaşmalarında. Biri göğsüne nişan alarak atı öldürecek öbürü sağ kolundan atlıyı yaralayacaktı. Atı vurup atlıyı yaralayınca bitiyordu işleri. Sonra pusudan çıkıp kimseye görünmeden kestirme keçi

yollarından Sarıgle, otlağa döneceklerdi. Tasarladığına göre, Kâhya, Rıza Beyin yaralandığını görünce yaylı ile ayrılacaktı manastırdan. Yoldan, yardımına yetişmiş gibi, yarasını sarmak için yaylıya alacaktı yaralıyı. Rıza Beyi bir kez yaylıya aldıktan sonra gerisi yarasının durumuna kalıyordu. Çok kan kaybediyorsa manastıra dönecekti önce. Bu keşişlerin her biri yarı cerrah sayılırdı. Cerrah kadar, kanı durdurmasını, yara sarmasını bilirler, manastırlarda yataklık ettikleri etecilere sırasında yardım edebilmek için yara bakımında işe yarar her türlü il bulundururlardı. Kanı durdurduktan sonra yaylıya yatıracaktı yine yaralıyı. Bir yıl önce ölen beyini yatırdıkları gibi beyin ölüsünü gtrdkleri yoldan, gtrdkleri yaylıyla, beyini vurarı Bogradiçe götürecekti. Bogradiç'te konağının avlusunda, yaylıının arka perdesini açıp da, içerde, ağzı, eli kolu bağlı yatan Rıza Beyi gösterdiği zaman, hanımının nasıl sevineceğini görür gibi oluyordu bunları düşünürken..

Rıza Bey, yolun bir çeyrek ötesinden göründü. Yukarıda Manastırdan Kâhyanın ıslığı duyuldu. Baktılar, manastırın kuyusu başında dikilen Kâhyanın el salladığını gördüler. Kâhya, yerden bir taş alıp kendilerine doğru savurdu. Taşın arkasından çoban köpeğini kendilerine doğru saldı. Köpek bir koşu pusularına kadar geldi. Yukarıdan ıslık çalıp kendisini çağıran Kâhyanın yanına geri döndü. Karşılıklı el salladılar. Anlaşmışlardı. Bekledikleri al atlıydı gelen..

Dağ yolları, bir yanı bayır bir yanı dere, ağaçları bitkilerine varıncaya kadar, çoğu birbirine benzer. Hiç değilse belirli bölgelerde böyledir. Belirli aylar, belirli mevsimlerde görünüşleri değişmez. O gün hafif hafif kar serpiştiriyordu. Dağın eteklerindeki çamlar bitki kümeleri kar tutmuştu, iki nişancı kar yığını altında kalan bir pırnallığın gerisinden mavzerlerini gelen atlıya doğrulttular.

Rıza Bey acelesiz yaklaşıyordu. Üstünde gocuğu vardı. Gocuğunun başlığını başına çekmişti. Başlığın önü kaşlarına kadar iniyor, boynuna doladığı el örgüsü kalın bir atkı ağzını çenesini kapatıyordu. Yüzünden bütün görünen, uçları elmacık kemiklerini bulan gür bıyıklarıydı neredeyse. Nişancılar aralarında bakıştılar. Biri «Kim bu be?» diye fısıldadı. Öbürü, ne bileyim ben? gibilerden

omuzlarını kaldırdı. İkisi de yine gözlerini gelen atlıya diktiler. Gelenin kim olduğunu pek merak ettikleri de yoktu.

Atlı yaklaşırsa dursun, seyrele seyrele serpiştiren kar büsbütün dindi. Üstlerindeki bulutlar yüksele yüksele aralandılar. Masmavi bir gök parçası göründü. Git gide büyüdü. Karların üstüne güneş vurdu. Bitkilerin ucunda donan karlar ışımaya başladılar.

Pusudaki nişancılar sıcak geldiği için kepeneklerinin başlıklarını geri attılar. Mavzerlerini kavradılar. Aralarında yüz elli adım kalan atlıya nişan aldılar. Daha önce aralarında anlaştıkları gibi, atlı, yetmiş seksen adım önlerinde, yolun solundaki tek çam ağacının altına gelince ateş edeceklerdi. Namlularının ucundan atlının yaklaşmasını izlemeye başladılar.

Sıcak basınca Rıza Bey de gocuğunun önünü açtı. Boyun atkısını gevşetti, çekti, göğsüne indirdi. Canı çok cigara istiyordu. Tabakasını çıkardı. Gocuğunun başlığını ensesine kaydırды. Atının dizginlerini bileğine aktardı, iki elinin parmakları arasında cigarasını sarmaya daldı.

Nişancılar tutulup kalmışlardı. Gördüklerinden şaşkın göz kırpıp duruyorlardı. Işıltısı o uzaklıktan seçilen gözleri, hafif dalgalı saçlarıyla atlının bütün yüzü açıktaydı. İşte o çok iyi bildikleri devinimleriyle. başı önünde cigarasını sarmış, kâğıdın kıyısını dili ucundan geçirerek ıslatıyordu. Sonra yapıştırdı. Yaktı.

Atlının sağ koluna nişan alan Gega'nın mavzeri dipçiğinden yere sarktı.

«A be Rıza Bey bu!»

Öbürü, ürkmüşçesine:

«O ya, dedi, biz ne yaparız böyle?»

Rıza Bey çama yaklaşıyordu. Mavzerlerini pırnalın dallarından çektiler.

«A be nasıl bakarız yüzüne bizi burda görürse?...»

Sağda solda acele sığınıp saklanabilecekleri gibi bir yer aradılar. En iyisi buldukları yerdi yine. İlk Gega:

«Sin, sin, dedi, iyice karın içine sin...»

Kepeneklerinin içinde tortop olup pırnallıkların gerisinde diz boyunu aşan kara kapandılar.

Yukarıda, manastırın penceresinden bakan Kâhya, adamlarının pusuya yattığı pırnalların önünden Rıza Beyin sigara içerek geçip gittiğini görünce, ne olduğunu anlayamadı. Hem öfkelenmiş hem de

meraklanmıştı. Yanında köpeği, sürücü ile birlikte, telâşla manastırdan fırladı. Yarı yolda pusudan çıkmış Manastıra doğru gelen Gegalarla karşılaştı. Sormasına sıra kalmadan Rıza Beyi yaralayacak olan Gega:

— Az kaldı büyük günaha sokacaktın bizi Kâhya, dedi. Tövbe tövbe, hem de onar koyun için...

— Ne günahı dersin sen be?

— Goriçkalı Rıza Beydi geçen..

— Ya kim olacaktı?

Anlattılar. Nişancılar böyle birbirinden ayrılmadan çalışarak çok kapı değiştirmişlerdi şimdiye kadar, iki yıl da Rıza Beyin yanında çalışmışlardı. Çok iyiliğini görmüşlerdi Allah için! Atını vuracak olanı evlendiren düğününü yapan oydu. Öbürünü, Rıza Beyi yaralayacak olanı ise (Bak şu Allahın işine sen!), altı yıl önce kendisi omuzundan kurşun yemiş yaralanmış iken, yaylıyla Kaylara doktora götüren, ölümden kurtaran Rıza Beydi., iyi ki güneş açmış, sıcak basmış da başlığını sıyırınca yüzünü görmüş tanımışlardı parmakları tetikte beklerken. Ömürlerinde kimseden görmedikleri iyiliği gördükleri adamın kanını akıtacaklardı yoksa! (Tövbe tövbe, hem de beş on :koyun için!) Cehennemde cayır cayır yanmakla ödeyebilirlerdi böyle bir günahı. (Tövbe tövbe), iyi ki, güneş açmış da günaha girmekten kurtulmuşlardı!..

Rıza Bey yakalanamadan o kış da geçti. Baharda sürüler Sarıgölden Bogradiç'e döndü. Kâhya hâlâ Rıza Beyin yaşayışını izletiyor, yeni bir pusuya düşürebileceği günü kolluyordu. Ama beklemeye ömrü yetmedi. Ağustos ortalarında bir akşam, otlaktan köydeki evine dönerken atı üstünde tek kurşunla vuruldu,

Dilâ Hanım, kırılık yerlerde sürüler arasında yetişen çoğu Arnavut kızları gibi iyi ata biner, iyi tabanca kullanırdı. Kocasının ölümünden sonra biniciliği atıcılığı daha da ilerledi, işlere sahip çıkmak ona düşmüştü. Evin dışında erkek kılığıyla dolaşıyordu bu yüzden. Çizme, külot pantolon, kapalı yün kazaklar, sedef düğmeli kapalı yakalı gömlekler, yelek, cepken giyiyor, gür sarı saçlarını, kışın koyun derisinden kalpaklar, yazın başına sardığı güneşlikler altında

saklıyordu. Gocuğunu ya da kepenegini çıkarmadıkça gövdesinin kadın çizgilerini ayırabilmek olanaksızdı. Cigara içmeye başladığından yaradılıştan alto olan sesi daha da kalınlaşmıştı. Arnavutlar çoğunlukla pembe beyaz tenlidir. Sakalları iyi traş

oldukça pek seçilmez. Çoğu kadınlar gibi ömrü dört duvar arasında değil de, açık havada geçen Dilâ'nın, güneş yanığı tenine bakarak yüzünü erkeklerden ayırmak çok güçtü. Olsa olsa sakalı çıkmakta gecikmiş onsekiz ondokuz yaşlarında bir Arnavut delikanlısı sanılırdı.

Dilâ Hanım, kocasının ölümünden beri böyle çizmelerini ayağına çekip, belinde nagant, sık sık atla sürülerini dolaşıyor, ölenin kalanın hesabını soruyordu. Bir süredir ölen Kâhyanın Rıza Beyi yakalayabileceğinden umut kesmişti. Kendi başına, ölen kocasının öcünü almanın yollarını araştırıyordu. Kâhyanın vurulmasından sonra bu görevin büsbütün kendi üstüne düştüğüne inandı. Babasının en güvenilir adamlarından birini yeni kâhya olarak yanına almıştı. Adam, gelin olacağı güne kadar, baba evinde hemen hemen her gün görüp karşılaştığı, cesaretini, ağzının sıklılığını, daha başka yeteneklerini yakından tanıdığı bir insandı. Ayrıca anadan yana uzaktan akraba olurlardı. Kocasının öcünü kendi almayı artık iyice aklına koyduğu için bu konuyu ona bile açmadı.

Eylül başında, kiralayacakları kışlık otlakları görmek için yeni kâhyasıyla Malinka Dağını aştılar. Zeleniç ile Goriçka arasını dolaştılar. Sahiplerinden fiyat sordular. Sonunda yine bir yıl önce Sarıgölde kiraladıkları otlakta karar kıldılar.

Yolculukları altı gün sürmüştü. Yeni kâhyasıyla atları üstünde yanyana, yaşlanmaya yüz tutmuş bir baba ile bıyıklarının terlemesi yaklaşmış delikanlı oğlu gibiydiler. Konuşmalarda Dilâ Hanım ne düşündüğünü kısaca kulağına fısıldadıktan sonra sözü kâhyasına bırakıyordu. Karşılaştıkları kimseler kendiliğinden onun kadın olduğunu çıkaramıyor, kâhyası da uyardığı için onun hanımı olduğunu kimseye söylemiyordu.

Çevredeki otlakları dolaşırken yolculuklarının üst üste iki gecesini Sarıgölde bir handa geçirdiler. Han, yüksek duvarlarla çevrili, çok geniş bir avlunun içinde kalıyordu. Çift kanatlı yüksek avlu kapısından girince, sağda arabalık olarak kullanılan bir sundurma; solda yolcuların bineklerini bağladıkları ahır ile samanlık uzanıyordu. Küçük bir kervansaray görünüşü veren bağdadi yapılı üç katlı han, avlunun sonunda kalıyordu. Alt katta, kahvehane, lokanta olarak kullanılan çok büyük bir salon ile mutfak, kiler, ardiye, hancının odası vardı. Dıştan bir merdivenle

çıkılan üst katlarda, ağaç parmaklıklı birer balkon boyunca yolcu odaları sıralanıyordu.

Hancı güvercin meraklısıydı. Sundurmanın çatısına yakın güvercinlikler yerleştirmişti. Avlunun her yanında, atları alınmış arabaların, okları, tekerlekleri, balkonların parmaklıkları, üstünde, yolcu odalarının pencereleri içinde güvercinler dolaşıyordu. Dilâ Hanım ile Kâhyası, üst katta yan yana iki oda kiralamışlardı. Hana geldikleri gün, Dilâ Hanım odasına çıkarken avluda tüyleri kızıla çalan, çok güzel bir zağar gördü. Hancının güvercinleriyle zağar karşılıklı şakalaşıyorlardı. Zağar, üstlerine atılıyor, yakalayacak gibi yapıp korkutuyor, güvercinler çabuk adımlarla zağarın önünden önünden kaçıp sıkıştıkça kısa uçuşlarla havalanıyorlar, oraya buraya konup zağarın arkalarından gelmesini bekliyorlardı. Sevinçle oynadıkları sanılırdı.

Merdivenlerin başında biraz durup bu oyunu seyretti. Çok da hoşlandı.

Odasına çıkarken, birinci katın merdivenleri ağzında, şakaklarına hafif kır düşmüş, kumral, gür dalgalı saçlı, yeşile yakın ela gözlü, yüz çizgileri düzgün, orta yaşlı bir erkekle karşılaştı. Yüz yüze geldiler. Gözleri içiçe takılıp kaldı. Adam, «Geç bakalım küçük, buyur» diye geri çekilerek ona yol verdi.

Dilâ Hanım neden olduğunu anlayamadığı bir coşkuya kapıldı. Kızardı. Adama doğru dürüst bir teşekkür bile edemedi şaşkınlığından. Yürüyüp sahanlığa geçti. Fakat daha ikinci katın merdivenlerine dönmeden, adamı bir daha görmek isteğiyle gerisine baktı. Onun merdivenlerde koşarcasına avluya indiğini, gördü.

İkinci katın merdivenlerini çıkarken, tırabzanların kıyısından, önüne düşen avluyu görüyordu. Merdivenlerden indiğini gören zağar, güvercinleri bırakıp bir koşu adamı karşıladı. Arka ayakları üstünde doğruldu. Adamın yüzüne gözüne bulaştı. Sonra eğildi, adamın çizmelerini kokladı. Yine arka ayakları üstünde doğruldu. Adamla güreşmeye, eline koluna sarılıp sıçramaya başladı.

Merdivenleri çıkışı kendiliğinden ağırlaşmıştı. ikinci katın sonunda kalan odasına kadar balkonu ağır adımlarla geçti. O odasına girerken avludaki yabancı hâlâ köpeği ile oynuyor, köpeği aldatıyor, şuraya buraya koşturuyor, önünde boylu boyunca yatırıp mıncıklıyordu...

Akşam, Kâhyasıyla yemek yemek için aşağıya inerlerken, o yabancı, merdivenlerde karşılaştığı bakışları, zağarıyla oynarken

gördüğü devinimleriyle hep gözünün önündeydi. «Geç bakalım küçük, buyur» diyen sesini kulaklarında duyuyordu. Lokantaya girince, yabancıyı dipte, ocağın yanındaki masada üç arkadaşıyla oturduğunu gördü. Lokantadaki masalardan üçü daha doluydu. Öbür masalardakiler hep silik kişiler olarak göründü ona. Kâhyası ile lokantanın girişinde, yabancıyı masasına çapraz köşede kalan bir masaya oturdular. Yabancıyı karşısına almıştı. Uzaktan görebiliyordu.

Arkadaşlarıyla yemek yiyor, erik rakısı içiyorlardı. Arkadaşları arasında daha çok konuşan oydu.

Öbürleri onu dinliyorlardı. Tatlı konuşan bir adam olmalıydı. Anlattıklarının etkisi arkadaşlarının yüzünden izlenebiliyordu, ilgileri arttıkça, yemek yemeleri ağırlaşıyor, bakışlarını ayırmadan onu dinliyorlardı. Sağlıklı, güçlü kuvvetli görünüşü olan bir erkekti. Uçları elmacık kemiklerine doğru kalkık gür bıyıkları vardı. Oldukça yakışıklı sayılırdı. Fakat yabancıyı onu daha çok etkileyen yanı, canlılığı, yaşam dolu kişiliğiydi. Yaşama sevincinden bir ayla kuşatıyordu sanki oturduğu yeri. Konuştukça sık sık güldürüyordu arkadaşlarını. Gülenlerin ardından kendi de hafiften gülüyor, rakısını yudumlayıp yeni bir konuya geçiyordu. Oturduğu yerden konuştukları duyulmadığı halde, adamla arkadaşları gülüşürken elinde olmadan iki kez o da gülümsedi. Bir iki kez de doğrudan doğruya adama bakmaktan kendini alamadı.

Göğüslerinde, sırtında, dudakları ucunda, biraz daha dinleyecek olursa kasıkları arasında ürpermeler, sıcaklıklar duyuyordu. Bir yanları akıp gidiyordu yabancıdan yana. Ne güzel

erkekti! Kocasının ölümünün ikinci yılı dolmak üzereydi, iki yıldır hiç bir erkek karşı cinsten olduğunu hatırlatmamıştı ona. Kanının yüzüne vurduğunu, kızardığını duydu. Duygularından utandı. Elinden geldiği kadar sesini duymamaya, yabancından yana bakmamaya çalıştı.

O gece uyuyamadan uzun süre yatağında sağa sola döndü. Ne yana dönse yemekteki yabancıyı karşısında görür gibi oldu. Adamın görünüşleri birbiri üstüne çekilmiş fotoğraflar gibi gözlerinin önünde karıştı durdu. O gece çok kötü uyudu. Sabaha hiç hatırlayamadığı bir yığın rüya gördü.

Ertesi gün giyinirken handan ayrılmak, ne olursa olsun bulunduğu yerden uzaklaşmak niyetindeydi. Akşama kadar bir türlü

bu niyetini kâhyasına açamadı. Akşam, yemek saati yaklaştıkça artan telâşını yenemeyerek hana döndü. Yemeğe, yine o yabancıyla karşılaşmak umuduyla, yanakları coşkudan al al indi. Yabancı ortalarda yoktu. Kâhyası ile uzun süre lokantada kaldı. Yabancı ile arkadaşları görünmediler. Handan ayrılmış olacaktı. Böylelikle yabancından kurtulduğu için sevinmesi gerektiğine inandırmak istedi kendini. Ne çare ki dakikalar ilerledikçe üzünlüğü arttı. Onu belki de bir daha hiç göremeyeceğini düşündükçe yüreği ezildikçe ezildi.

O günden sonra hep düşündü. Kim olabilirdi o adam? Sorup öğrenmekten ürküyordu. O yörenin adlarını duyduğu bütün beylerini aklından geçiriyor, Goriçka'ya kadar yaklaşıyor, sonra birden dizginlerine asılıp atının başını döndürür gibi, hızla yan çiziyor, gözlerini yumuyor, başını iki yana silkeliyor, Rıza Bey adını, o yabancının Rıza Bey olabileceği çağrışımını silmek atmaktaydı düşüncesinden.

Rıza Bey üstüne çok şeyler sormuş öğrenmişti. Dediklerine göre av düşkünüydü. Konukseverdi. Güçlü kuvvetliydi, iyi nişancıydı. Ama Rıza Beyden söz ederken, herkes, bunları, daha başka olumlu yönlerini olabildiği kadar kuru bir sesle açıklıyordu ona. Herkes ağzından övgüye çalan tek söz kaçırmamaya dikkat ediyordu. O da sezgileri kendini nereye çekerse çeksin, neler fısıldarsa fısıldasın, sezgilerine sağır kalmakta direniyor, salt bir boy hedefi, bir nişan tahtası gibi görmeye çalışıyordu Rıza Beyi...

Duyduklarından dinlediklerinden sonra az çok bir karara varmıştı. Sürüleriyle o da Sarıgölde geçirecekti kışı. Sık sık bölgedeki göllerin kıyılarında ördek avına çıkacak, karşılaştığı yerde kurşuna tutacaktı o boy hedefini.

Tasarladığı gibi kışı kiraladığı otlaktaki kır evinde geçiriyor, hemen hemen her gün göl kıyılarına ava gidiyordu. Aylar geçti. Ne Rıza Beyle, ne de eylül başından beri aklından çıkmayan o yabancı ile karşılaştı.

Bogradiçe dönmeden önce öcünü almak kararındaydı. Yeni bir yol düşündü. Şubat neredeyse çıkıyordu. Bir akşam üstü, atlarıyla, Goriçkada Rıza Beyin konağında, selâmlığın kapısı önünde durdular. Onlar da başkaları gibi Rıza Beye konuk gidiyorlardı. Kâhyayı uyarmıştı. Onu oğlu diye tanıttı, Bogradiç'in, ölen kocasının adını ağzına almayacaktı.

Selâmlığın kapısını açan aylıkçıya, Kâhya, Ohri'den gelip Kozana'ya gittiklerini, Rıza Beye

Ohrili Hüseyin Bey'den selâm getirdiklerini söyledi.

Aylıkçı, beyine bile haber vermeden konukları selâmlığa aldı. Ohrili Hüseyin Beyin adı yeterdi böyle davranması için. Onun selâmını getirenleri kapıda bekletecek olursa beyinin kolay kolay kendisini bağışlamayacağını bilirdi.

Selâmlıkta buyur edildikleri sofaya Rıza Bey girince, Dilâ'nın yüreği durur gibi oldu. Kendisine bir şey soracak olursa sesi çıkmayacağını, karşılık veremeyeceğini sandı. Karşısındaki güleç adam, altı ay kadar önce Sarıgöldeki handa gördüğü, bir daha da hiç unutamadığı adamdı. Allahtan ki Rıza Bey ona pek dikkat etmedi. Kâhyasına «Delikanlı mı» dedi sadece. Yer gösterdi. Ondan sonra da bütün gece kâhya ile konuştu.

Az sonra sofraya kuruldu. Rıza Beyin Goriçkalı iki konuğu da onlarla birlikte sofraya oturdu. Geç vakitlere kadar yenildi içildi. Rıza Bey yemek boyunca topu topu iki kez, o da önüne etini tatlısını verirken Dilâya iki kısa bakış attı. Bakışlarını çabucak sofrada oturan ötekilere kaçırdı.

Dilâ, ilk yürek çarpıntıları yatıştıktan sonra düşüncelerini toplamaya çalıştı. Rıza Beyi vurmak için gelmişti buraya. O halde vurması, görevini yerine getirmesi gerekirdi. Hem bu iş sandığından da kolay olacak görünüyordu. Sofrada onun varlığı ile ilgilenen yoktu. Önüne rakı kadehi bile koymamışlardı. Dilediği an sofradan kalkabilir, sofanın seçtiği bir köşesine çekilebilir, sonra da tabancasını çekip... Yerinden kımıldayamıyordu işte! Rıza Bey, biraz ondan yana dönecek gibi olsa, yürek vuruşlarının hızı artıyor, renkten renge giriyor içini saran duyguların uğultusundan konuşulanları izleyemez oluyordu. Yatışıp kendine söz geçirir duruma gelince, bir kez daha büyülediğini anlıyordu. Eline koluna buyuran, düşüncesine kalbine söz geçiren kendisi değil Rıza Beydi artık. Bütün istediği gerçekte öldürmek değil yakınında olmak onun. Elinden gelse, kedi gibi tortop olup okşaması için iri kemikli ellerinin altına sokulacaktı..

Sarıgöldeki handa, akşam yemeğinde karşıdan yakıştırdığı gibi, gerçekten hoş konuşuyordu Rıza Bey. Hele anlattıklarından bir velespit öyküsü çok eğlendirdi Dila Hanımı...

Radomuşlu Salih Ağanın büyük oğlu, Demir, yirmisini aşmış evlendikten sonra velespit hevesine tutulmuş, Selânikten bir velespit almış gelmişti. Evdekilere, konu komşuya ittire kaktıra düşse kalka velespite binmeyi nasıl öğrendiğini anlattı Demirin.

1899 yılındaydı henüz. Masasındakiler velespit nedir nasıl bilmiyorlarsa Dilâ Hanım da bilmiyordu. Anlatan «Nasıldır kahve değirmeni, nasıldır çıkırık, kolunu döndürürsün bir çark öbür çarkı, bir dişli öbür dişliyi döndürür, velespit de o türlü, iki tekerlekli. Ayaklarının altında bir dişliyi döndürürsün, o dişlinin zinciri arka tekerleği döndürür.. Ön tekerleği elinin altında dümenle tutarsın. Arka tekerlek iter, sen ön tekerleği nereye tutarsan velespit oraya gider.»

Dinleyenler «Allah Allah!» diyorlardı, «koskoca Salih Ağanın oğlu! Ahırları at dolu araba dolu! Nerden heves etmiş bu şeytan icadına?»

Anlatan, Radomuş'luların şeytan arabası dediklerini söyledi Demir'in velespitine. Demir ise memnundu! «Nerde bulursun böyle beygiri atı, diyormuş, yem istemez su istemez, tımar istemez..» Demirin dümeni tutuşunu, lâstik klâksonuyla kalabalıkta kendine yol açıp, köy

yollarında köylüleri, hayvanlarını ürkütüşünü öykündü. Sonunda ciddileşti, Demirin velespite binmeyi ilerlettiğini, şimdi atla dört beş saatte gidilen yerlere bir bir buçuk saatte gittiğini söyleyerek bağladı anlattıklarını. Dinleyenleri düşündürdü bu sonuç.

Çok ilginç konular mıydı bütün dinledikleri ? Ama Rıza Beyden hoşlanmaktan kendini alamıyordu. Anlattıklarını gözüyle görür gibi oluyordu. Dinlediklerinden, el tanım-lamalarından, velespit nedir anlamış, binmeyi öğrenmiş gibi duyuyordu kendini.

Rıza Bey, bir ara Ohrili Hüseyin Beye hasret kaldığını söyledi. Allah insana maldan önce hayırlı komşu vermeliydi. Bir savruk komşusu vardı. Onun yüzünden başından belâ eksik olmuyordu. Adam bir ara, bir tarlayı hem ona hem kardeşine satmaya kalkmıştı. Başka bir otağı ise, komşuluk hatırı bozulmasın diye, altı yıl arayla iki kez satın almıştı adamdan. Sonra da Bogradiçlilere kiraya verdiğini duymuştu o iki kez satın aldığı otağı. Kiracılarla kendi adamları arasında çarpışma çıkmış, iki yanda elliye yakın erkek, bir çeyrek saat kurşun yağdırmışlardı birbirlerine. Bogradiçli Bey vurulmuştu sonunda. Gençti. Üzülmişti vurulmasına. Ama asıl onu

üzün, Bogradiçlilerin ille de beylerini kendisinin vurduğunu söylemeleri idi. Şimdi bütün Bogradiçliler düşman olmuşlardı ona. ikidir yoluna pusu kuruyorlardı. Bu yüzden Malinka Dağını aşırp Ohriye gidemiyordu.

Selâmlıkta, ocağın yandığı üst kattaki sofada kurulmuştu sofrası. Sofanın üstünde ikisi sağda ikisi solda dört yatak odası vardı. Yemekten kalkılınca, Goriçkalı konuklar evlerine gittiler. Aylıkçı, Dila Hanım ile kâhyasının yataklarının hazır olduğunu söyledi. Rıza Bey, konuklarına biri sofanın sağında, biri solunda ayrı ayrı odalar gösterdi. «Rahat edersiniz inşallah» dedi. Hayırlı uykular dileyip izin istedi. Aylıkçısıyla birlikte selâmlıktan ayrıldı.

Dilâ Hanıma, üst üste iki döşek serilmişti. Yatak çarşafı çivit, sabun, levanta çiçeği kokuyordu. Hafif kola ile ütülenmiş, sıkır sıkırdı. Odanın penceresi yatağının baş ucuna düşüyordu. Soğuk camların gerisindeki koyu lâcivert gökte yıldızlar üşür gibi titreyiyorlardı. Gözleri açık, yıldızlara dalmış, uyuyamıyordu. Neydi bu başına gelen? Rıza Bey, üstüne üstüne, kat kat inen bir ağırlıktı sanki. Gitmiyordu gözlerinin önünden. Hatırlamaktan düşünmekten kurtulamıyordu onu. Nasıl özlüyor, nasıl arıyordu şimdi ? Yedi yıl süren evliliği boyunca bir gün olsun duymadığı duyguları bunlar! Ancak onun el değmesiyle iyileşeceğini sezdiği sızılar sarmıştı her yanını. Sesi yankılanıp duruyordu belleğinin duvarlarında. Baş yastığının altında nagatının sertliğini duyuyordu. Vuramamıştı işte! Hiç bir zaman da varamayacağını biliyordu şimdi.. Rıza Beyin anlattıklarını hatırlıyordu durmadan. Belki de dediği gibi, kocasını öldüren o değildi. Fakat ne değişirdi ? Aradan iki yıl geçmiş, herkesin kafasında karar öylesine kesinleşmişti ki, Rıza Beyin bu suçtan sıyrılmasını kim sağlayabilirdi ?

Bu umutsuz, çıkışı yok düşünceler içinde sık sık iç çekiyor göğüs geçiriyordu. Ne kadar geçti böyle? Kestirebilmesi gücü. Oda kapısının açıldığını duydu. Yatarken oda kapısını sürmelemeyi düşünüp sonra sürmeyi çekmediğini hatırladı. Yatağına yatmadan önce, kapının gerisinde, eli sürmenin üstünde bir süre kala kalmış, sonra o süre içinde neye oraya geldiğini unutmuş, sürmelemeden kapının gerisinden ayrılmıştı. Anlatılması güç bir seziydi bu. Erkek kılığında dolaştığını hiç önemsemeden, kadınlık içgüdüleriyle, gece, evin içinde, el ayak ortadan çekildikten sonra, odasına geleceğini sanki biliyordu onun. Belki de bu yüzden uyuyamıyor,

bekliyordu. Gelmişti işte. Başının gövdesinin izdüşümü ile aralanan kapının boşluğunda duruyordu. Gelenin, aklından bu geçenleri bildiğini anlayınca, küçüldüğünü, yüzünün kızardığını duydu.

Kapı kapandı. Rıza Bey, kapının gerisinde duruyor, ona doğru bakıyor, bekliyordu. Ne yapmalıydı? Geldiğini duyduğunu belli etmeli mi yoksa onun yaptığı gibi kıılmıdamadan beklemeli mi?

Rıza Bey neden sonra yavaşça:

— Uyumuyorsun, dedi.

Kalbi duyulacağını sanacak kadar gürültülü çarpıyordu. Karşılık veremedi. Nagantının demir sertliği gittikçe batıcı, rahatsız edici geliyordu yastığın altında. Ne işi vardı orada?

— Uyumuyorsun! İznin olursa lâmbanı yakayım..

Nasıl güçsüz olduğunu, yüzünün rengi nasıl uçup uçup geri geldiğini görmesinden ürktü:

— Yakma! Olmaz, diye inledi.

— Yakayım, daha iyi görürsün beni! Daha kolay vurursun! Yalvardı:

— Yakma! Ne olur yakma..

Kibritin çakılışını duydu. Alev, oda kapısının cilâlı tahtalarına vurdu. Rıza Beyin tavana çıkan kocaman bir gölgesini çizdi.

— Gör! Silâhsızım. Tabancam üstümde yok! Hadi, madem vurmaya geldin, vur beni...

Kibriti tutan elini kaldırıyordu. Alev yükseldi, güzel yüzünü, bıyıklarını aydınlattı; gözlerinde, saçlarının dalgalarında yansdı. Tavana kadar vuran gölge küçüldü, duvara indi.

— Vur, bekliyorum. Tabancan yastığının altında. Hadi... Elindeki kibrit söndü. Oda birden karardı. Rıza Bey bir kibrit

daha yaktı.

Dilâ Hanım, birden yatağı içinde doğruldu. Elleriyle yüzünü örttü. Sonra döndü, yastığına yüzü koyun kapandı. Hıçkırıklarla ağlamaya başladı.

Rıza Bey, yaklaştı, yatağın kıyısında durdu.

— Ölen kocanı benim vurduğumu sanıyorsun, inanıyorsan, öcünü al. Hiç karşı koymayacağım sana...

Dilâ Hanımın hıçkırıkları dinliyordu yavaş yavaş. Omuzları sarsılıyordu sadece. Kibrit söndü.

— Daha ilk görüşte erkek olmadığını anladım senin. Hem de bundan altı ay önce, Sarıgöl'de, handa...

Dilâ, birden sırtüstü döndü yatağında. Karanlıkta ona bakacak cesareti buldu.

— Söyleme, ne olur söyleme bunları..

Rıza Bey eğildi, yatağın kıyısına oturdu. Dilâ'nın ellerini arandı, bulmakta gecikmedi, avuçlarına aldı.

— Bil, ilk görüşte vuruldum sana. Bir daha da unutamadım. Bu gece evimde görünce, beni vurmak için geldiğini bile bile sevindim. Dünyalar benim oldu. Tabancanı ne zaman çeksen kıvıldamayacaktım. Söyle niye vurmuyorsun beni?

Dilâ, ne yaptığını düşünmeden onun göğsüne bıraktı başını. Yine hıçkırıklar içinde sarsılıyordu. Ama ağlıyor denemezdi.

Mutluluk muydu duyduğu? Büyük bir çınarın, yüksek bir dalına kurulmuş bir salıncakta sallanır gibiydi. Bir daldan öbürüne kolan vuruyor, yerle gök arasında uçuyordu sanki...

— Ah, vuramam seni, diye fısıldadı.

— İnan, kocanı vurduğumu sanma. Ben o kavgada kimsenin başına göğsüne nişan alıp ateş etmedim, inandın mı?

Başını, Rıza Beyin göğsünden ayırmadan hafifçe salladı.

— Öyleyse, söyle, evlenir misin benimle? Karım olur musun? Ben de yalnız bir adamım. Çocuklarım büyüdüler. Anaları öleli üç yıl oldu. Seni görür görmez davullar zurnalar vurdu yüreğimde. Düşüne düşüne kim olduğun içime doğdu. Kaç kez kalkıp Bogradiçe gelmeyi sana teslim olmayı aklımdan geçirdim. Gördüm görelî, o gün bugün hep seni düşündüm..

Dilâ:

— Ben de, diyebildi.

Ama bütün gücünü toplayarak Rıza Beyin göğsünden geri çekildi. Sesi kırık, umutsuz çıkmıştı.

— Öyleyse?

Elinde olmadan derin bir göğüs geçirdi:

— Ah, kolay olsa...

— Rıza Bey yavaşça kollarına almak istedi onu. Dilâ yumuşak bir devinimle uzanan kolları arasından sıyrıldı.

— Neden? Sen istedikten sonra? Durgunlaştı:

— Aramızda ölen kocamın kanı var .

— Ben vurmam diyorum sana kocanı. Şimdi daha çok inanıyorum vurmadığıma. Yemin bile edebilirim. Vursam Allah beni çoktan cezalandırırdı. Kâhyanın pusularından sağ kurtulamazdım. Ama bak yazgımızı nasıl yazmış? Allah nasıl pişman etti seni benim için beslediğin niyetlerine? Nasıl elini tuttu, hatadan geri çevirdi?

— Hayır, böylesi sana bana daha büyük ceza..

— Değil! Hem düşün kocamı ben vurmuş olsam bile, kinim yoktu. Pusuya yatmadım. Beni vurmak istediği için ateş ettim. Canımı korumak için. Günahım ne? Sadece o daha talihsizmiş benden. Ya da onun günü dolmuş, benim gelmemiş! Söyle, karım olacak mısın?

Dilâ titredi:

— Olamam!

— Olacaksın! Kimselere bırakmam seni! Söyle, sen olur demeysen kimden isteyeyim seni? Araya kimleri koyayım?

Sadece kimseden anlamına başını iki yana salladı. Rıza Bey daha çok kendini tutamadı. Kollarına aldı onu. Başını göğsüne doğru çekti. Saçlarından, kulakları dibinden, boynundan yüzünden öptü öptü, sonunda dudakları dudaklarına kaldı.

Dilâ, dudaklarını kurtaracak gücü bulunca:

— Yapma, diye inledi. Bırak beni..

— Dinle, madem bırakmamı istiyorsun bırakacağım şimdi seni. Birazdan odandan çıkıp gideceğim. Belki de yanından böyle ayrıldığım için bütün ömrümce yanarım. Ama bil ki sağ oldukça vazgeçemem senden. Ne olur doğru düşün, gönlüne karşı gelme.

Rıza Beyin hiç bir isteğine karşı koyabilecek durumda değildi. En küçük bir direnme gösteremiyordu.

— Bakalım, diye inledi yavaşça.

Rıza Beyin kollarını çözdüğünü, kendisinden ayrıldığını, geri çekildiğini, doğrulduğunu gördü. Yığılıp kalmıştı sanki kendisini kollarından bıraktığı yerde. Bitkindi, yenikti.

— En iyisi unutam birbirimizi, diyebildi.

— Hayır.

— Unutam.

— Karım olacaksın, istemeye geleceğim seni.. Hadi şimdi, kinden garazdan uzak güzel güzel uyu. Sabaha görüşürüz..

Kırgın da olsa yüreği minnetle dolu:

— Güle güle, diye fısıldadı.

Oda kapısı kapanınca dipsiz bir boşluğa kayıyor gibi duydu kendini. Sanki tutunduğu bastığı her şey elinin ayağının altından kayıyordu. Aylardır kadın mı erkek mi olduğunu hiç aklına getirmeden yaşamıştı o. Sağlıklı yapısı ile at koşturmuş, silâh atmış, sağa sola buyurmuştu. Yüreği, handa Rıza Beyle karşılaştığı o akşama kadar, buz gibiydi, içinde o gece başlayan değişme tamamlanıyordu şimdi. Kanının ısındığını hızla damarlarında dolaştığını duyuyordu. Ah, küçücük bir kadındı o! Isınan kanıyla, sevdiği adamın kollarında olmak soyunmak, saçlarını çözmek, okşanmak isteyen, bütün kadınlar gibi zayıf, küçücük bir kadın. Gözleri ne kadar kolay yaşıyordu...

Yaşaran gözleriyle uyumadan, sabahın yaklaşmasını bekledi. Gökte yıldızlar seyrekleşirken, gitti, kapısını tıklattı, kâhyasını uyandırdı, yola çıkacaklarını söyledi.

Selâmlığın avlusuna indikleri zaman karanlıklar yeni yeni dağılıyordu. Gürültü etmemeye çalışmışlardı. Ahırın üstündeki odada yatan Rıza Beyin aylıkçısı yine de karşılarındaydı.

Kâhya:

— Gidiyoruz, dedi.

— Beyi görmeden, helâllaşmadan mı?

— Akşamdan helâllaşmıştık.

— Bey bana söylemedi. Dilâ söze karıştı:

— Yolumuz çok uzun..

— Bekletmem. Şimdi Beye haber veririm. Siz atları eğerlemeden gelir...

— Uykusunu bozma..

— Haber vermezsem bey kızar. Konuklarını uğurlamazsa içi rahat etmez..

Aylıkçının haber vermesine sıra kalmadı. Haremin üst katındaki odasının penceresinde Rıza Bey görüldü. Cigara içiyordu. Giyinikti. Gece yatmamıştı. Aylıkçısını şaşkırtarak, inmedi. Camın gerisinde elini kaldırarak uğurladı konuklarını.

İki saat dolmadan, Sarıgölde otlaktaki kır evlerindeydiler. Dilâ Hanım sürülerin başına göndermeden önce Kâhyasının bazı şeyleri bilmesi gerektiğini düşündü. Kocasının ölümünden beri olanları özetledi. Dün gece evine Rıza Beyi vurmak için gittiğini, ama kocasını Rıza Beyin

vurmadığına kesinlikle inanarak geri

döndüğünü söyledi. Kâhyası yanından ayrılınca saatlerce oturduğu yerde kaldı. Uykusuz geçen gecenin ardından ne uyudu ne ağzına bir lokma bir şey koydu, umutsuzluk içinde göğüs geçirdi durdu.

İkinci üstü, yaylının sürücüsü bir soluk eve geldi. Rıza Beyin atı üstünde otlağa geldiğini haber verdi. Yalnızdı. Yaklaşıyordu. Ne yapmalarını emrettiğini sordu.

— Hiç bir şey!

— Yakalamayalım mı?

— Hayır!

— Ama?..

— Hayır dedim. Sürücü şaşkındı:

— Ya ne yapalım?

— Kâhyayı bul, bana gönder. Onunla ne yapacağımızı konuşurum..

Az sonra kâhya kapısını vuruyordu. Açtı. «Rıza Bey geliyor, kılına dokunmayacaksınız, dedi. Beni görmek isterse. Bogradiç'e gitti dersin.»

Kâhyayı savdı. Pencereye yaklaştı. Henüz bir kurşun atımı ötede. Rıza Beyin al atı üstünde, tek başına eve doğru yaklaştığını gördü. Sarardı, başı dönüyordu. Perdeyi indirdi. Düşmemek için pencerenin kıyısına tutundu. «Allahım sen yardımcım ol. Sen bana kuvvet ver,» diye fısıldadı. Omuzu, başı pencerenin kıyısında duvara dayak kaldı.

Sürücü ile birlikte Negovan üstünde Rıza Beye pusu kuran iri yarı çoban Gegalar, otlattıkları koyunları bırakmış Rıza Beyin gerisinden geliyorlardı. Evden, hanımın yanından dönen Sürücüyü merakla karşıladılar. Ne yapacaklarını sordular. Sürücü «Hiç, dedi, Kâhyaya emir verecek...»

Rıza Bey evin önünde atından indi. Gegalar, öbür çobanlar atının on beş adım gerisinde dizilmişlerdi. Sessiz, ama en küçük bir işaretle üstüne atılmaya hazır, sıralarını daraltıyorlardı yavaş yavaş.

Atını bıraktı. Gerisinde toplanan çobanlara döndü.

«Merhaba, dedi, kâhyanız nerede?» Çobanlar başlarıyla evi işaret ettiler. Şaşkındılar. Rıza Beyin gocuğunun önü açıktı. Belinde tabanca görünmüyordu. Çiftesini atının terkisinde bırakmıştı.

Kâhya o sırada evden çıktı. Rıza Beyle bakiştılar. Rıza Bey, adamı bir gece önce evinde

ağırlamamış, bir sofrada oturmamış gibi yabancı bir tutum içindeydi.

— Dilâ Hanımın kâhyası sen misin? Kâhya düşünmeden olumlu bir baş devinimiyle karşılık verdi.

— Öyleyse hanımına Goriçkalı Rıza Beyin geldiğini, kendisini selâmlamak istediğini söyle.. Kâhya bu kez başını iki yana salladı.

— Hadi, durma..

Adam bir gayret yalan söyleyebildi sonunda:

— Hanım Bogradiç'te..

Rıza Bey bir an bir şey demeden baktı adama.

— Sen yine gir içeri, geldiğimi söyle.. Böyle daha iyi olur söylersen..

— Hanım Bogradiç'te..

Rıza Bey yine sustu. Kısa bir an bakışlarını evin pencerelerinde dolaştırdı. İnik perdelerden, camların boş karanlığından başka bir şey göremedi.

— Peki öyleyse, ben de Bogradiç'e giderim, hanımını Bogradiç'te bulamazsam döner yine burada ararım.

— Sen bilirsin..

Atını önüne çekti. Ayağını üzengiye atmışken geri aldı. Kâhyaya döndü yine.

— Hanımına selâm söyle, çocukluk etmesin, iyi düşünsün..

Şimdi bir gece önce sofrasında oturdukları Rıza Beydi konuşan.

— Duydun mu dediğimi?

— Söylerim..

— Öyleyse Hanımın sana emanet. Yalnız bırakma. Yarın değilse öbür gün yine buradayım..

Atına bindi. Acelesiz, yürüyüşe geçirdi hayvanı. Sırtını gerisinde kalan çobanlara vererek uzaklaştı.

Kâhya onu uğurlayınca eve girdi. Hanımına Rıza Beyle konuşmalarını anlattı. Dilâ, bitkin bitkin dinledi. Sararmış bir yüzle: «İyi etmişsin, peki, git» dedi.

Kâhya merakını yenemedi:

«Neyin var Dilâ Hanım?»

«Bir şeyim yok. Uykusuzum. Uyuyacağım. Yalnız bırak beni...»

Kâhya istemeyerek odadan çıktı. Henüz avluyu geçmemişti ki içerden bir tabanca sesi işitti. Dönüp koştu. Hanımı elinde nagantıyla cansız yerde yatıyordu.. Göğsüne, tam kalbi üstüne sıkılmıştı kurşunu.

Rıza Bey otlaktan çıkmış, Goriçka yolunu tutmuştu o sırada. Nagantın sesini işitmedi.

Son

(Necati Cumalı'nın Makedonya 1900 adlı eserinden alınmıştır)

Düzenleme : 25Temmuz

Kapak Tasarım : 25Temmuz

Contents

Table of Contents

[Contents](#)